Księgowanie procesów w systemie GNU/Linux

Grzegorz Jacek Nalepa

20.03.2001, Kraków, *Revision* : 1.2

Streszczenie

Artykuł opisuje mechanizm księgowania procesów (ang. *process accounting*) dostępny w systemie GNU/Linux. Przedstawiona jest współpraca jądra systemu z programami działającymi w przestrzenie użytkownika. Pokazane jest wykorzystanie narzędzi z pakietu *GNU Accounting utilities* do monitorowania pracy użytkowników systemu. Poruszone są również problemy zarządzania plikami rejestrowymi związanymi z księgowaniem procesów.

Spis treści

[1]Tekst ukazał się w: *Magazynie TeleNetforum*, nr 4/2001, wydawanym przez Lupus.

[2]Kontakt z autorem: mail:gjn@agh.edu.pl

[3]Tytuł angielski: *Process Acounting in GNU/Linux system*

[4]Tekst jest rozpowszechniany na zasadach licencji *GNU Free Documentation License*, której pełny tekst można znaleźć pod adresem: http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html

1. Wstęp

Księgowanie procesów i sesji użytkowników jest jednym z podstawowych mechanizmów w systemie GNU/Linux, umożliwiającym szczegółowe monitorowanie pracy systemu i wykorzystania udostępnianych zasobów.

W systemie GNU/Linux administrator ma wiele możliwości monitorowania jego pracy. Jednym z najczęściej wykorzystywanych jest system Syslog pozwalający na śledzenie pracy programów, szczególnie procesów systemowych. Syslog pozwala na gromadzenie informacji wysyłanych przez programy z wykorzystaniem mechanizmów dostarczanych przez bibliotekę standardową. Nie jest jednak w stanie gromadzić informacji, które nie są wysyłane przez pracujące procesy, takich jak informacje o samym tworzeniu czy usuwaniu procesu, a także wykorzystaniu przez niego zasobów. Zbieranie tego typu informacji umożliwia księgowanie procesów.

Oprócz informacji na temat procesów użytkowników system gromadzi szczegółowe informacje dotyczące ich pracy w systemie dzięki mechanizmowi księgowania sesji pracy.

2. Czym jest księgowanie procesów

Księgowanie procesów (ang. *process accounting*) jest systemowym mechanizmem pozwalających na gromadzenie informacji na temat procesów pracujących w systemie. Mechanizm księgowania procesów wywodzi się z BSD Unixa.

Księgowanie procesów jest realizowane na poziomie jądra systemu. Jądro systemu Linux gromadzi informacje między innymi o:

- nazwie procesu
- właścicielu i grupie procesu
- czasie jego stworzenia i usunięcia
- zużytym czasie systemowym w przestrzeni użytkownika i jądra
- zużyciu pamięci przez proces
- ilości przetransferowanych danych wejściowych i wyjściowych

Dane gromadzone przez jądro są wysyłane do określonego pliku. Nazwa tego pliku jest przekazywana do jądra w trakcie inicjalizacji księgowania. Zgromadzone dane mogą być następnie przetwarzane przez dodatkowe programy.

3. Realizacja księgowania procesów

Na Rysunku 1 jest pokazana realizacja księgowania procesów w systemie GNU/Linux.

Inicjalizacja księgowania jest realizowana przez program `accton`, wywołujący funkcję systemową *acct() (2)* z biblioteki standardowej. Program przekazuje funkcji nazwę pliku w którym jądro ma gromadzić dane o procesach. W systemie GNU/Linux jest to najczęściej `/var/account/pacct`, lub `/var/log/acct`. Deklaracja funkcji *acct() (2)* znajduje się w systemowym pliku nagłówkowym `<unistd.h>`.

Na poziomie jądra systemu Linux obsługą księgowania procesów zajmuje się funkcja *sys_acct()*, której kod znajduje się w pliku `/usr/src/linux/kernel/acct.c`. Wykorzystuje ona strukturę danych opisującą rekord księgowania, zadeklarowaną w pliku `<linux/acct.h>`.

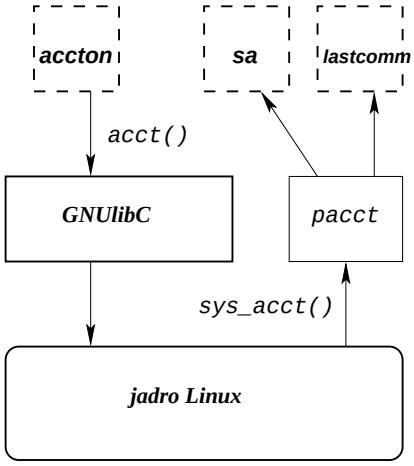

Rysunek 1: Realizacja księgowania procesów

Dane na temat procesów są gromadzone przez jądro systemu w postaci binarnej. Ich dalsza obróbka, w szczególności sporządzanie statystyk jest realizowane przez oddzielne narzędzia uruchamiane przez administratora systemu.

4. Czym jest księgowanie sesji pracy

Księgowanie sesji pracy (ang. *login accounting*) jest mechanizmem uzupełniającym księgowanie procesów. Jest realizowane głównie w przestrzeni użytkownika, przez procesy systemowe takie jak *init* czy *login* a także inne związane z zarządzaniem sesjami pracy.

Mechanizm księgowania sesji pozwala między innymi na gromadzenie informacji o:

- nazwie użytkownika
- czasie zamknięcia i otwarcia sesji
- typie sesji
- nazwie i adresie maszyny z której była otwarta sesja

Dane o sesjach użytkownikach są gromadzone w dwóch plikach. Pierwszy z nich `utmp` zawiera informacje o aktualnie otwartych sesjach. Drugi, `wtmp` przechowuje informacje o sesjach, które zostały już zamknięte. Plik `utmp` znajduje się najczęściej w katalogu `/var/run`, a plik `wtmp` w `/var/log`.

5. Realizacja księgowania sesji

Realizacja mechanizmu księgowania sesji pracy w systemie GNU/Linux jest podobna jak w innych systemach uniksowych i opiera się głównie na funkcjach z biblioteki systemowej. Jest ona pokazana na Rysunku 2.

Księgowanie sesji jest realizowane poprzez kilka funkcji z biblioteki systemowej, takich jak *logwtmp() (2)* czy *updwtmp() (2)*, zadeklarowanych w pliku `<utmp.h>`. Funkcje używają struktury `utmp` opisującej rekord w bazie księgowanych sesji.

Obydwie funkcje są wywoływane przez wszystkie procesy związane z zarządzaniem sesją pracy użytkowników. Należą do nich przede wszystkim *init* i *login*.

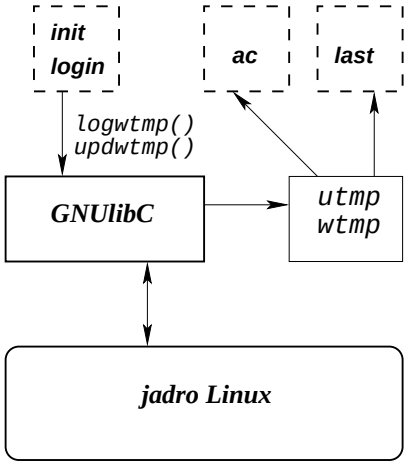

Rysunek 2: Realizacja księgowania sesji

Informacje o księgowanych sesjach są przechowywane w plikach `utmp` i `wtmp` w postaci binarnej. Te pliki są poddawane dalszej obróbce przez dodatkowe programy uruchamiane przez administratora lub użytkowników systemu.

6. GNU Accounting Utilities

Programy wspomagające inicjalizację księgowania procesów i obróbkę danych gromadzonych przez system znajdują się w pakiecie *GNU Accounting Utilities*. Pakiet składa się z 7 programów, realizujących:

ac wyświetlanie statystyk na temat sesji użytkowników

accton inicjalizację księgowania procesów

last pokazywanie listy ostatnich sesji pracy użytkowników

lastcomm pokazywanie listy ostatnio uruchamianych procesów

sa generowanie statystyk dotyczących zużycia zasobów systemu przez polecenia uruchamiane przez konkretnych użytkowników

dump-acct bezpośrednie wyświetlanie zawartości pliku `acct` w postaci tekstowej

dump-utmp bezpośrednie wyświetlanie zawartości pliku `utmp` w postaci tekstowej

W celu uruchomienia księgowania procesów w systemie należy założyć plik `acct`, na przykład przy pomocy polecenia:

```
# touch /var/account/pacct
```

Podczas startu systemu powinno być uruchamianie polecenie *accton*:

```
if [ -x /sbin/accton ]
then
   /sbin/accton /var/log/pacct
   echo "Process accounting turned on."
fi
```

Informacje na temat procesów można wyświetlać przy pomocy programu `lastcomm`:

```
# lastcomm
lastcomm         X root     stderr     0.68 secs Mon Mar 19 23:47
mesg          S     root     stderr     0.01 secs Mon Mar 19 23:47
bash           F    root     stderr     0.01 secs Mon Mar 19 23:47
receive             root     stderr     0.01 secs Mon Mar 19 23:47
sh                  gjn      ??         0.02 secs Mon Mar 19 23:30
gzip                gjn      ??         0.01 secs Mon Mar 19 23:30
man                 gjn      ??         0.02 secs Mon Mar 19 23:23
pager               gjn      ??         0.07 secs Mon Mar 19 23:23
```

Widoczne powyżej flagi oznaczają kolejno: F – proces uruchomiony w wyniku funkcji *fork()*, S – proces uruchomiony przez administratora, X – proces zakończony sygnałem SIGTERM, D – proces zakończył się stworzeniem pliku `core`.

Możliwe jest również wyświetlanie poleceń wykonywanych przez podanego użytkownika, a także zadawanie wzorców wybierających z listy odpowiednie procesy.

Polecenie `sa` pozwala na sporządzenie sumarycznych raportów na temat uruchamianych procesów. Wywołane bez parametrów wyświetla posortowaną listę procesów i ilość wykorzystanych przez nie zasobów:

```
# sa
   81     792.12re    2.53cp      0avio   1564k   latex
   57   14837.17re    1.72cp      0avio   1329k   gs
    2  127061.33re    0.87cp      0avio    671k   mc
   12  300253.58re    0.54cp      0avio    787k   xterm
    9      98.55re    0.50cp      0avio   2176k   pdflatex
    4   74865.12re    0.29cp      0avio    600k   mutt
```

Możliwe jest również wyświetlanie stopnia zużycia zasobów przez konkretnych użytkowników:

```
# sa -m
8828 2428609.07re      31.87cp         0avio       460k gjn
1976 1495168.85re      19.26cp         0avio       530k root
6851  933440.15re      12.61cp         0avio       440k rwhod
```

Polecenie `ac` pozwala na wygenerowanie statystyk dotyczących czasu pracy poszczególnych użytkowników w systemie, na przykład forma:

```
# ac -dp
Mar 15  total   0.27
        gjn            23.89
        root            0.02
```

spowoduje wyświetlenie codziennego, sumarycznego czasu pracy użytkowników w systemie

Natomiast polecenie `last` umożliwia wyświetlenie listy ostatnio otwartych sesji użytkowników. Podane bez argumentów pokazuje informacje na temat sesji wszystkich użytkowników, uruchomione z nazwą konkretnego użytkownika podaje informacje, które dotyczą tylko niego.

```
gjn      :0           console          Tue Mar 20 20:51   still logged in
reboot   system boot  2.4.1            Tue Mar 20 20:50          (01:15)
gjn      pts/2        :0.0             Mon Mar 19 20:44 - 00:35  (03:51)
```

Jak widać zaznaczane są również czasy uruchomienia systemu.

Z mechanizmu księgowania sesji użytkowników korzystają również standardowe polecenia wyświetlające informacje na temat pracujących użytkowników, takie jak `w`, `who` czy `finger`.

7. Archiwizacja plików rejestrowych

Księgowanie procesów ma dość istotny skutek uboczny, a mianowicie tworzenie plików rejestrowych o bardzo dużej objętości. Nawet w systemie w którym pracuje kilku użytkowników pliki rejestrowe mogą osiągnąć wielkości rzędu megabajtów.

W związku z tym niezwykle istotne staje się kontrolowanie ich wielkości. Najlepiej nadają się do tego systemowe mechanizmy rotacji plików rejestrowych, takie jak demon *logrotate* i system *Cron*.

Aby zapobiec przepełnieniu systemu plików przez pliki rejestrowe związane z księgowaniem procesów mechanizm księgowania w jądrze systemu Linux może sprawdzać ilość wolnego miejsca w systemie plików. Ta procedura może być konfigurowana przez system `/proc`.

```
$ cat /proc/sys/kernel/acct
4       2       30
```

Środkowa liczba oznacza procent wolnego miejsca w systemie plików, poniżej którego księgowanie zostanie wstrzymane. Jeżeli ilość wolnego miejsca wzrośnie powyżej ilości określonej pierwszą liczbą księgowanie jest wznawiane. Ostatnia liczba oznacza częstość sprawdzania wolnego miejsca mierzoną w sekundach. Domyślne wartości to `4 2 30`, co oznacza, że jeżeli ilość wolnego miejsca spadnie poniżej 2 procent księgowanie zostanie zatrzymane, jeżeli wróci do poziomu 5 procent zostanie wznowione, a ilość wolnego miejsca będzie sprawdzana co 30 sekund.

8. Podsumowanie

Księgowanie procesów i sesji jest ważnym mechanizmem pozwalającym monitorować pracę użytkowników w systemie GNU/Linux. Jest łatwo konfigurowalne, a dostarczane narzędzia pozwalają na obróbkę zbieranych przez nie informacji. Mechanizm księgowania połączony z możliwościami systemu PAM (szczególnie modułu *limits*) umożliwia precyzyjne mierzenie i ograniczanie zasobów zużywanych przez użytkowników i ich procesy. Jakkolwiek nie jest to mechanizm przydatny dla wszystkich serwerów, to administratorzy pragnący dokładnie znać wykorzystanie zasobów ich systemów uznają go za bardzo przydatny.

Literatura

[1] Noel Cragg, *GNU Accounting Utilities*, Version 6.3.5, 26 May 1998.

[2] Albert M.C. Tam, *Process Accounting HOWTO*, LDP, 2001-02-09.

[3] Rik van Riel, *Documentation for /proc/sys/kernel*, 1998, 1999.